

Ekonom Šíma: Za inflaci nemůže Putin, ale ČNB a čeští politici

SZ seznamzpravy.cz/clanek/ekonomika-byznys-rozhovory-ekonom-sima-za-inflaci-nemuze-putin-ale-cnb-a-cesti-politici-208577

Josef Šíma vedl jako profesor ekonomie dvanáct let konzervativní vysokou školu CEVRO Institut. Jako klasický konzervatívec argumentuje pro volný trh, kdy stát ani centrální banka nemají kontrolovat ani samotnou českou měnu.

„Svěřit politikům kontrolu nad penězi je ohromný hazard. Vždyť je to absurdní. Podívejte, jak dnes všichni odezíráme ze rtů nového guvernéra ČNB. Každý náznak postoje, každé slovo může ohrozit naše úspory nebo naše hypotéky. Vždyť je to, jako když Severokorejci čekají, co řekne Drahý Vůdce, aby podle toho vedli své životy. Potřebujeme něco lepšího než kult centrálního bankovníctví. Peníze musí být nepolitické,“ říká v rozhovoru pro SZ Byznys Šíma, který i po letošním přechodu na Metropolitní univerzitu rozvíjí názory klasické ekonomické „rakouské školy“.

Proč jste vlastně odešel z CEVRO Institutu, který spoluzaložil někdejší ministr vnitra za ODS Ivan Langer? Tato vysoká škola vždy sdružovala pravicově-konzervativní stoupence včetně například miliardáře Tomáše Chrenka.

Seznam Advertorial

Co vám skutečně hrozí, když budete mít špatně pojištěný majetek

V posledním roce jsem ztratil možnost mít vliv na to, co a jak se bude ve mnou garantovaných programech učit. Nechtěl jsem být garantem jen na papíře, a tak jsem dal výpověď a ze školy odešel někam, kde budu mít prostor něco zajímavého budovat.

Co se týče vazeb na politiku, v realitě jich zase tolik nebylo. Škola měla hodnotový profil, ale neměla nic společného se stranickou politikou.

V posledních letech k nám začali jezdit studenti z Ameriky, Kanady, ze Singapuru, myslím, že to byla ve své podstatě taková štika na trhu vysokoškolského vzdělávání. Nicméně škola byla projektovaná na tisíc studentů, aby mohla komfortně finančně žít, ale toho nikdy nedosáhla.

Byla to programově škola malá, což měla být a byla to její přednost, ale ona byla v realitě až moc malá. Ta škola se vlastně trošičku personálně vylidňovala, jak se kladl důraz na efektivitu a hospodárnost, bylo to zkrátka komplikované.

Nikdo už školu nechtěl financovat?

Ta škola v podstatě primárně žila ze školného a neměla extra velké příspěvky zvenčí.

Tomáš Chrenek se stal jedním ze zakladatelů až před nedávnem, ale to automaticky neznamenalo přísun peněz na provoz školy.

Vy tvrdíte, že společnost by měla být organizována co nejvíc na principu volného trhu a mít jen velmi minimální vládu. Jak hodnotíte tu současnou?

Kvůli populistické politice minulé vlády, ale vlastně i mnohých vlád předchozích, byly dlouhodobé ekonomické trendy velmi na pováženou – rostlo zadlužení, bobtnal státní sektor, přibývalo rozličných dotací a dávek pro firmy i různé skupiny obyvatel.

Doufal jsem, že se teď do politiky vrátí po letech jistý reformní étos. Představoval jsem si, že by mohl Petr Fiala hned po převzetí vlády říci: „Doba populismu končí, odstraňujeme dávky a dotace, které zavedl Andrej Babiš, a k tomu přidáváme následující zásadní reformní kroky, které z Česka udělají tygra střední Evropy. A od prvního dne nastolujeme přísnou fiskální disciplínu.“

No a on se žádný reformní étos, který by předznamenal nějaké větší reformní kroky, zatím nevytvořil. A jelikož víme, že zásadní reformy se musí dělat hned po zvolení, kdy je třeba využít prvotní euforie, kdy ministři vstupují do svých pozic, lidé čekají změnu a jsou ochotni zatnout zuby a utáhnout opasky, myslím, že již žádná zásadní proměna nepřijde. Budou se spíše jen hasit požáry namísto toho, aby se provedly potřebné reformy.

Josef Šíma (50)

- český ekonom a stoupenec rakouské ekonomické školy
- mezi roky 2009 a 2021 vykonával funkci rektora vysoké školy CEVRO Institut
- od roku 2022 působí na Metropolitní univerzitě Praha jako vedoucí katedry mezinárodního obchodu
- s kolektivem autorů přeložil do češtiny Lidské jednání Ludwiga von Misesa a spolupodílel se na novém vydání Bohatství národů Adama Smitha
- letos vyšla jeho poslední kniha Cesta proti proudu. Rozmluvy o svobodě, respektu k člověku, ekonomii a penězích

Vládní plány určitě zasáhla ruská invaze...

Určitě. Ale spousta problémů, které vidíme, přeci s válkou vůbec nesouvisí a nepopulistická vláda je musí řešit od prvního dne svého vládnutí. To, že se v Praze, ale i jinde, nedá stavět, a tedy bydlet za rozumné ceny, nesouvisí s válkou na Ukrajině.

To, že máme neudržitelný penzijní systém, není Putinova vina. To, že se ve školách učí jak za císaře, nesouvisí s vysokou cenou benzínu. Je prostě spousta oblastí, které je třeba odpolitizovat, umožnit v nich fungování tržní disciplíny a odpovědnosti.

Je třeba nastartovat řadu dílčích reforem, dobře je „zkomunikovat“ a pak provést. Je jasné, že válka na Ukrajině přináší nečekané výdaje, ale nijak vládě nebrání, aby začala okamžitě šetřit, škrtnat zbytečné výdaje, „debyrokratizovat“, rušit dotační programy, rušit hloupé licence a státní povolení.

Možná lze dokonce dnešní situaci využít a z mimořádných opatření, která usnadňují zaměstnávání Ukrajinců a zjednodušují obchod s Ukrajinou, udělat nový standard pro všechny. Když vládě lidé nebudou věřit, že opravdu nastal čas šetření – a pro všechny, tak žádné reformy nikdy neprosadí. Vždyť se podívejte, jak si všichni rychle zvykli, že se dá žít na dluh.

Před pár lety byl problémem schodek ve výši 40 miliard korun. Dnes jsme o řád výš.

A to je právě to, že se proměnila kultura uvažování o ekonomice a fungování vlády. Kdyby před pár lety někdo řekl, že navrhuje rozpočtový deficit 100 miliard, vyřadil by se tím z dobré společnosti. Byl by považován za nebezpečného politického extremistu.

Dnes je ovšem situace jiná. Dnes by byl možná naopak dokonce obviňován, že jeho návrh představuje přehnaně restriktivní fiskální politiku a dusí ekonomiku. Tady nejde jen o nějaký technický problém správy veřejných financí. Situace je vážná.

Je třeba provést zásadní „transformaci“ ekonomického a politického systému. Ten úkol je srovnatelný s transformací socialistické ekonomiky před 30 lety. No a kdo tohle může reálně udělat? Andrej Babiš s Tomiem Okamurou? Proto ta očekávání od současné vlády, která svou rétorikou není k tržnímu hospodářství nepřátelská. Když to neudělá ta stávající vláda, populisté budoucnosti to určitě také neudělají. A pak už může být pozdě.

Populisté můžou být ti, kdo budou vládnout v příštím volebním období. Protože vysokou inflaci a snižování životní úrovně lidé přičtou té současné. Kam tedy podle vás spějeme?

To pomalu přestává být sranda. Velkým úspěchem české transformace bylo, že lidé nebyli v 90. letech okradeni inflací a nedošlo k rozvratu veřejných financí. Jestli vláda svou nezodpovědností a nečinností teď toto dopustí, bude to mít ohromné dlouhodobé negativní dopady.

Tady se nebavíme o nějakých jednotkách ušetřených miliard z rozpočtu, tady mluvíme o stovkách miliard, obřím strukturálním deficitu a nebezpečných trendech, které mohou být pro malou zemi v nestabilním regionu smrtící.

Rychle může nastat zlom, kdy nás svět shledá nedůvěryhodnými a vládě nikdo nebude chtít půjčit. Miliony budoucích důchodců, kteří si myslí, že spoří na stáří, navíc zjistí, že jejich penzijní fondy nákupem státních dluhopisů jen financovaly vládní rozmařilost a že jejich penze jsou v ohrožení.

Následuje obsah vložený z jiného webu. Zde jej můžete přeskočit.

Přejít před obsah vložený z jiného webu.

Odnosou podle vás nejvíc inflaci běžní střadatelé, nebo budou krachovat spíš firmy?

Když to dobře dopadne, tak to bude běžná kombinace zvyšování daní a nějaké požírání kupní síly inflací. Když to dopadne špatně, tak to raději nechceme domýšlet.

Obávám se, že namísto zásadních reforem, které by ukončily nemravnou politickou marnotratnost, se vláda uchýlí ke krokům, jež bude nazývat stabilizací – navýší existující daně a začne experimentovat v zavádění daní nových. Dnes už slyšíme o sektorových daních. V tomto jí bohužel podpoří i Národní rozpočtová rada. Uvidíme pěkný cyklus, kdy na konci bude zdroj původních problémů, tj. velký veřejný sektor, který je v rukou politických dobrodruhů, větší než na začátku.

Podíl dluhu na HDP se zvyšuje, ale oproti mnohým jiným jsme na tom stále relativně dobře. Nicméně dynamika růstu dluhu je veliká, takže snadno a rychle ostatní doženeme?

Tyto věci mají ohromnou setrvačnost. Dlouho se zdánlivě nic neděje, vše bublá pod povrchem. Upravují se zákony, zadělává se na budoucí výdaje, slibuje se, lidé si zvykají na větší rozmařilost státu. No a pak už ty nastartované procesy nelze jednoduše zvrátit.

Vzpomeňte si, jak v našem případě fungovala dluhová Maastrichtská kritéria. V principu měla bránit zadlužování, ale v České republice zadlužování ulehčovala. Politici argumentovali, že jsme zadlužení málo, že máme ještě velkou rezervu k dosažení 60procentního podílu dluhu na HDP, že tehdejší malé zadlužení brání rozvoji ekonomiky.

Mnozí lidé a politici totiž mylně věří, že k prosperitě se dostaneme vládními výdaji, což ale není nic jiného než utrácení cizích peněz. Obdobně moderní dluhové brzdy, které měly bránit zadlužování, vedou ve jménu stabilizace k růstu daní, většímu postátnění ekonomiky, a tedy většímu mrhání.

Takže jste pesimista ohledně dalšího vývoje, třeba vlastního důchodu a vůbec fiskální disciplíny České republiky, která byla relativně konzervativní?

Dnes je pryč doba jen mírně inflační koruny a jen mírně nevyrovnaných veřejných financí. A nemůže za to Putin, ale čeští centrální bankéři a čeští politici. Inflace rozvrací ekonomiku, vláda místo reforem zvažuje znárodňování a profesionální populisté se už těší, až vyhrají příští volby.

Podle fiskálního výhledu Ministerstva financí, má být 300 miliardový schodek ještě další tři roky, což je další jeden bilion korun dluhu?

Je jasné, že některé veřejné politiky mají setrvačnost a nelze je změnit hned. První rok bych vládě úplně nevyčítal, protože pro uskutečnění velkých změn je třeba změnit zákony.

Ale jak říkáte, když i fiskální výhled počítá s dalším masivním zadlužováním, vypadá to, že vláda chce prostě jen pokračovat v plavbě na Titaniku a popíjet šampaňské, které se rozlévá pasažérům na první palubě.

Následuje obsah vložený z jiného webu. Zde jej můžete přeskočit.

Přejít před obsah vložený z jiného webu.

Na škole, kterou jste dříve vedl, jste nabízeli možnost platit školné bitcoiny. Věříte kryptoměnám i teď, kdy se celý ekosystém hodně smršťil? Šlo podle vás o bublinu?

Na vývoji cen kryptoměn v posledních měsících vidíme, že to bublina byla. A nejen u kryptoměn. Podívejte se na ceny technologických firem. Lidi, kteří se kolem kryptoměn pohybují déle, dramatické výkyvy tohoto trhu ale nepřekvapují.

Jde o mladé, malé volatilní trhy, které lákají spoustu spekulantů. Kdo čekal, že může na základě informace v novinách či televizi jednoduše koupit kryptoměnu, chvíli počkat a zestonásobit svou investici, se snad poučil, že takto svět nefunguje.

Věříte, že se tato technologie nějakým způsobem uplatní v budoucnu?

Mně se nejvíce líbí využití blockchainové technologie v oblasti decentralizovaných peněz. Bitcoin nám ukazuje, že nejde o utopii. Ekonomové po staletí varují před následky politického zneužívání peněz. Zlato se začalo používat jako peníze, protože je lidé měli ve svých kapsách a pod svými matracemi. Byly to peníze nestátní a decentralizované.

Politici nemohli množství peněz znásobit, nemohli inflací odsát kupní sílu našich peněz, nemohli tedy uvalit inflační daň, nemohli nás okrádat. Nemohli to udělat přímo ani prostřednictvím svých nominantů v centrálních bankách.

Nad bitcoinem také nemají politici kontrolu, v tomto se o něm mluví jako o digitálním zlatu. V kryptoměnové oblasti se bude hodně experimentovat a řada projektů se ukáže „neživotaschopných“. Představme si to, jako když vznikl internet. Nikdo netušil, k čemu to celé přesně bude. Dnes vidíme, že jde o mnohem více než technologii na posílání e-mailů.

Jak se stavíte k tomu, že při deflaci chybí motivace peníze dál investovat? Když se hodnota peněz deflací zvedá, tak je držíte klidně roky pod polštářem, neinvestujete a ekonomika se rozvíjí pomaleji?

Nesouhlasím s tím, že množství peněz musí růst. Peníze mají několik úloh: mají být prostředníkem směny, ale plní i další funkce, jako je právě uchovatel hodnoty. Smysl existence peněz není roztáčet kola ekonomiky.

Obdobně úlohou vlády není roztáčet kola ekonomiky, ale chránit práva lidí – bránit mírumilovné lidi před násilníky, zloději a penězokazci, aby pak lidé mohli dle svého uvážení nakládat se svým vlastnictvím, tedy i penězi.

Vláda ale nejenže majetek lidí nechrání, ona na něj mnoha způsoby systematicky útočí. Masivně zdaňuje a k tomu ještě ředí kupní sílu našich peněz. Dnešní centrální banky slibují, že nám budou kupní

sílu našich peněz každý rok snižovat o dvě procenta. Už to je špatně. No a v realitě je to dnes najednou téměř desetkrát tolik.

Taková inflace vyvolává ohromnou redistribuci peněz od obyčejných lidí k bankovnímu sektoru a lidem s vysokými příjmy. Alternativní situace, kdy by lidé měli pod polštářem zhodnocující se peníze a měli jistotu dobrého života a jisté penze, není vůbec špatná. Naopak. Dnes máme místo dobrých peněz a elementárních jistot inflační cykly, finanční bubliny, gamblerství na finančních trzích, pyramidovou hru nazývanou průběžný penzijní systém. To vůbec není dobrý svět.

Takže vy jste zastáncem zavedení zlatého standardu, kdy by byly peníze vázané na něco fyzického?

Svěřit politikům kontrolu nad penězi je ohromný hazard. Vždyť je to absurdní. Podívejte, jak dnes všichni odezíráme ze rtů nového guvernéra ČNB. Každý náznak postoje, každé slovo může ohrozit naše úspory nebo naše hypotéky. Vždyť je to, jako když Severokorejci čekají, co řekne Drahý Vůdce, aby podle toho vedli své životy. Potřebujeme něco lepšího než kult centrálního bankovníctví. Peníze musí být nepolitické.

| Každý ekonom je analytický anarchista.

Lidé musí mít jednoduchou možnost odejít od inflační měny a vybrat si jiný prostředek směny. Debata o svobodném bankovníctví, kterou z velké části odstartoval nositel Nobelovy ceny F. A. Hayek svou knihou Soukromé peníze, je přesně o tomto směru přemýšlení.

Nevíme, jaký by byl výsledek – stejně jako nevíme, kterým telefonem budeme telefonovat za pár let – ale víme, jakým procesem bychom se ke kvalitním výrobkům, a tedy i k dobrým penězům mohli dostat. Potřebujeme konkurenci, nikoli státní monopol. A třeba i díky bitcoinu dnes máme praktickou ukázkou toho, o čem před půl stoletím Hayek přemýšlel.

Kryptoměna je tady perfektní příklad svobodné měny, ale je extrémně nestabilní. Takže svou úlohu vůbec neplní?

Teď ji neplní.

A myslíte, že v budoucnu bude plnit?

To neumím říct, ale to, že ta alternativa existuje, je fajn a bylo by dobré, aby používání různých alternativních peněz nebylo nijak státem bráněno.

I samotná existence alternativy, ke které je možné jednoduše přejít, kultivuje chování dnešních měnových autorit. Jakákoli možnost vyvázat se z jakéhokoli státního systému přispívá k tomu, že tento systém bude lépe spravován, jelikož jeho správci si začnou uvědomovat, že lidi z tohoto systému mohou odejít.

Odhlédněme teď od toho, že většinu peněz netvoří stát, ale komerční banky v podobě nových úvěrů. Jste pro to, aby mezi sebou měny volně soutěžily a mohl je vydávat každý?

Když se diskutovalo zavádění společné evropské měny, slavný chicagský ekonom Gary Becker například říkal, že stačí, když zrušíme překážky používání různých peněz a necháme, ať mají Španělé svoji pesetu, ale dáme jim k tomu možnost vedle toho platit markou nebo frankem a tato konkurence vygeneruje nejlepší měnu. Bude to takové každodenní referendum, každý si ráno rozhodne, čím bude platit. To jsou trhy, to je to řešení ze spodu.

V případě, kdy existuje možnost od jedné měny utéct a použít jinou měnu, víme, že se celý systém posouvá správným směrem. Zatímco dnes tady čekáme, co vyhlásí bankovní rada. A to jsme v české ekonomice ještě malí hráči. Ale ve velkých ekonomikách jako USA či eurozóna, jsou měnová rozhodnutí teprve otázka života a smrti.

Umíte si představit jinou větší nestabilitu než tohle? Když se obměňují členové bankovní rady, tak zcela závisíme na rozmaru jednoho člověka. Prezident prostě kohokoli jmenuje. Vždyť je to

úplně šílené, to je nejistota, těžko si představit něco horšího. Naproti tomu trh je komunikační mechanismus mezi lidmi, to je agregovaná znalost milionů lidí.

Běžní lidé nevěnují detailní pozornost měnovým otázkám a šance, že by přišli o nějaké úspory díky tomu, že ta jejich měna třeba zanikne, je obrovská.

Oni přicházejí teď o úspory, teď, kdy spolu mluvíme, dnes.

Označil byste se za anarchistu?

Myslím, že každý ekonom je analytický anarchista. Adam Smith, zakladatel politické ekonomie, totiž říkal, že lidé mohou fungovat bez centrálního řízení; že si každý na trzích – v systému přirozené svobody – může vyrábět, co chce, a že i když každý bude sledovat vlastní zájem, bude svou činností sloužit ostatním.

Marx správně označil tento přístup za anarchii výroby. V tržním hospodářství tak – pro mnohé překvapivě – vzniká řád, i když ho nikdo seshora neplánuje. Vzniká organicky odspodu. Trh je sebeorganizace, nikoli systém nadřazenosti a podřízenosti.

Všichni ekonomové tedy vlastně zkoumají, jaké jsou meze anarchické tvorby řádu ve společnosti a kdy případně vzniká potřeba doplnit tržní vztahy donucením. Adam Smith se tak třeba domníval, že stát má vstupovat do hry v podstatě pouze jako ochránce přirozených lidských práv.